

MET DE MONSTERS OP DE HIELEN

ISBN 9789402138405
©2020 Roland Derveaux

Van dezelfde auteur:
De Barst in De Beitel
Storm over De Beitel
Leve De Beitel
De Knopendoos
Een Kind In De Kou
Grenadier Franz-Joseph, wijlen mijn zoon

Niets uit deze publicatie mag gekopieerd, verveelvoudigd, doorgestuurd of gebruikt worden zonder voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteur.

Voor dit boek werd alleen papier gebruikt dat niet bijdraagt tot de ontbossing van het regenwoud.

SINGEL | Uitgeverijen
Afdeling Brave New Books
www.singeluitgeverijen.nl > Brave New Books
www.bravenewbooks.nl/rolandderveaux
<https://www.facebook.com/Plezierschrijver/>

MET DE MONSTERS OP DE HIELEN

Mei 1940: La Lys sanglante (Bloed in de Leie)

Roland Derveaux

Oorlogsroman

Het slagveld: Vlaanderen

De kern driehoek: Deinze - Kortrijk - Roeselare

De waterlopen: Schipdonkkanaal, Leie, Kanaal Ooigem-Roeselare, Mandel

De sluizen: Kortrijk, Harelbeke, Sint-Baafs-Vijve, Ooigem (verbinding Leie naar kanaal), Kachtem

De spoorwegen: Anzegem-Ingelmunster, Deinze-Tielt-Ingelmunster en Tielt-Lichtervelde-Roeselare

10-28 Mei 1940. De Leie, de Mandel en het kanaal naar Roeselare behoorden tot de laatste verdedigingsgordels van wat later de 18-daagse Veldtocht genoemd zou worden, waar een einde aan gemaakt werd door de capitulatie van België. Het uitgedunde en uitgeputte leger vocht tot de laatste kogel, het laatste projectiel. Na afloop lag bijna alles plat, lijken van mensen en kadavers van paarden en koeien lagen verspreid tussen de vele gewonden. Een deel van de oogst was vernield, veel gebouwen onherstelbaar beschadigd of in vlammen opgegaan. Nu laat niets nog vermoeden hoe hard en gemeen het er hier in die meidagen van 1940 aan toe is gegaan. Het landschap straalt vrede uit. Dat hebben we vooral te danken aan het heldhaftige optreden van duizenden gewone soldaten, korporaals, sergeanten, onderofficieren en officieren te velde uit Vlaanderen en Wallonië. Waarvoor hulde!

Als rode draad door de 18-daagse veldtocht worden in deze roman de belevenissen van Brabander Karel Mertens en zijn groep gevolgd, vanaf zijn intrede in het leger tot de capitulatie. Waarom hem: hij is geboren op 10 mei 1920, en deelt zijn verjaardag met die van de oorlogszuchtige inval van de Duitsers op 10 mei 1940. Hij maakte deel uit van het derde peloton van de 14de Cie Kanonnen van het 9de Linie - Antitankkanon 4/7 (47 mm). Vanzelfsprekend dekken die niet de hele frontlading, maar volgens mijn bescheiden mening zijn ze representatief voor de uitzichtloze strijd van de Belgische soldaten die in mei 1940 ons land verdedigden, met alle middelen die ze tot hun beschikking hadden. En met de vijand op de hielen bijna iedere nacht een stuk moesten terugtrekken.

Ook het dagboek van Michel Vanbosseghem, in die tijd onderwijzer in Oostrozebeke, leverde heel wat informatie over de mobilisatie en de belabberde discipline in het Belgisch Leger in de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog.

John Kelley daarentegen fungeert als de romanfiguur die van op de zijlijn toekijkt naar de wereld rondom hem. Bijna alle figuren uit zijn onmiddellijke omgeving zijn fictief. Er was in WO2 ook geen 39ste regiment Artillerie actief in de strijd.

VAN VREDE NAAR OORLOG

John Kelley was een kereltje dat gemeden werd door de goegemeente. Zijn voorkomen stemde niet overeen met dat van de andere kinderen en ook zijn gedrag was anders, onrustig, altijd bezig. Hij werd voor een prul gestraft door de meester, uitgelachen en gepest door de jongens. Daartegenover stond dat de meisjes hoorbaar over hem giechelden. Maar dat zou hem worst wezen, hij genoot ervan. Hij vond in zijn droomwereld verstrooiing genoeg. Kleine John leerde snel, was goed in lezen, schrijven en rekenen. John was een slim baasje. Alleen kreeg hij er geen punten voor, omdat hij zich gemakkelijk liet afleiden. In de natuur trok wel alles zijn aandacht, plant, insect, reptiel, vis, vogel, viervoeter, alles dat bewoog. En handig was hij ook! Of het nu van oud karton was of van hout, alles kon hij tot speelgoed omtoveren. Hij klom de bomen in, schatte de sterkte van de takken en nam risico's. 'Kleine aap' zeiden de achterdochtige klets-kousen. Ze zagen hem liever niet met hun spruiten spelen. Zijn moeder was nochtans niet alleen een bekwame verpleegster en een weldoenster, ze kon zieken genezen met kruiden en daarom was ze verdacht. Waar haalde zij de middelen en de kennis vandaan, was ze een heks?

John was de zoon van een Ierse soldaat, door de Duitsers vermoord op 11 november 1918 ergens in de Westhoek. Op het blad boven de haard stond een kadertje, waarin de fotograaf twee foto's samengevoegd had: links de soldaat en rechts een verpleegster, de moeder van John, zuster Magdalena. Tijdens de oorlog had ze Johnny Kel-

ley verzorgd in een veldhospitaal en ze waren voor elkaar gevallen. Moeder had zoveel over haar koppige, maar dappere en lieve man verteld dat John hem idealiseerde als een held, hem zag als de gedroomde figuur om als vader te hebben. Hij ging voor de foto staan en sprak met hem, vroeg hem raad en voelde zich gerustgesteld. Soms haalde moeder nog meer foto's boven, uit een doos: wazige, grijze of lichtbruine afbeeldingen van een allegaartje van mannen in pak of uniform, met duif of hond, vrouwen en kinderen, in een decor van boerderijen en windmolens, straten en pleinen, langs waterlopen en vijvers of studio-achtergrond, allemaal van familie of bekenden van de familie, behalve één. Het was de foto van Johnny's ouders.

'Kijk,' zei moeder, en ze draaide de foto naar John toe. 'Dit zijn jouw grootouders. Als je ooit, als je groter bent, de drang voelt om hen op te zoeken, dit is het adres. Dat heeft jouw vader er op geschreven. En hij zei erbij: "Stuur hen een berichtje, als het kind geboren is. Ze zullen je helpen." Maar alles verliep naar wens. Ik kon alles zelf aan. Er waren wel enkele andere problemen. Ze spreken daar een andere taal en Ierland ligt niet bij de deur. Ik had iemand kunnen vragen om een briefje in het Engels te schrijven, maar heb het altijd weer uitgesteld. En zoals je weet, je bent goed opgevangen. Maar als jij ooit de behoefte voelt, ik ben er zeker van dat ze je met vreugde in het hart zullen ontvangen. Of, wie weet, komen ze het graf van jouw vader bezoeken en kan je hen hier ontmoeten.'

'Waar is het graf dan waar vader begraven is?' vroeg John.

'In de Westhoek, daar zijn veel soldaten gesneuveld. Als je wil kunnen we er eens heen met de trein.'

Zuster Lena was na Johnny's dood teruggekeerd naar haar moeder in de Scheldestreek rond Gavere. Ze trouwde er twee jaar later met Christophe, een deugdzame man die de weduwe en haar kleuter wel zag zitten. Moeder noemde hem Stoffel of Stof.

John was ook van zijn oma de keppekeutel. Ze vertroetelde hem met allerlei heerlijkheden, speelde mee met de houten blokken en vertelde iedere avond een sprookje. Tot er een dag kwam dat ze hevige pijn in de borst kreeg. Een week later was oma gestorven. In Stoffel had John intussen een echte tweede vader gevonden. Ze waren onafscheidelijk, want John was in de wolken met hem en liet hem niet meer los. De liefde was wederzijds. Voor John was Christophe

“vadertje”. Hij liep altijd te pochen met zijn stiefvader. “Stoefvader” riepen de kwajongens, niet omdat hij een snoever was, maar omdat John prat ging op zijn kunde en nauwgezetheid en niet ophield ermee op te scheppen. Het beeld van zijn Ierse grootouders vervaagde.

Op zijn dertiende hield John de dorpsschool voor gezien en hij begon zijn kijk op de wereld te verruimen, aanvankelijk in de gehuchten rond zijn woonplaats. Later bleef hij slapen bij de boeren of de ondernemers waar hij met karweien de kost en een strozak verdiende. Van zijn stiefvader had John al veel praktijkkennis en levenswijsheid opgedaan, die hem nu goed van pas kwam.

De landbouwer waar vadertje deeltijds werkte boerde goed en stookte graanjenever en alcohol van fruit uit zijn boomgaard. Christophe had geen vaste uren, maar werkte voor twee en kreeg nu en dan een extraatje in natura. Hij verdiende ook nog wat bij met slachten en versnijden van varkens en kleinvee bij andere kortwoners. Die kunde had hij geërfd van zijn vader, die ook al een specialist was en die hem, zijn enige zoon, als klein kind al inwijdde in pijnloos slachten, alsof er hypnose bij te pas kwam. John spitste de oren. Hier viel wat te leren! Ook Christophe was trots op de kleine jongen en content dat hij op zijn beurt zijn kunde zou kunnen doorgeven. John keek zijn ogen uit. Een van de belangrijkste voorbereidingen betrof het slijpen van de messen. De punt en het snijvlak werden met fijnkorrelige slijpstenen bewerkt, gestropt en gepolijst met een lederen riem. Gedurende deze handelingen voelde Christophe al hoe het handvat paste in zijn vuisten. Alleen de varkens protesteerden luidruchtig, al was dat meer omdat ze uit hun knusse hok gehaald en naar een onvertrouwde, in het zonlicht badende omgeving overgebracht werden. Ook kippen kakelden erop los, ze waren het niet gewoon om vastgegrepen te worden. Tijdens het steken, wat slechts fractie van een seconde duurde, moest het mes gehoorzamen aan vadertjes wil, zonder haperen. Niets liet hij aan het toeval over. Na het uitbloeden werden de dieren gevild of gepluimd, de ingewanden verwijderd. Dunne darmen en vieze organen werden gespaard als voedsel voor kippen, katten of honden. ‘Weet je wat?’ zei vadertje. ‘Tijdens de vorige oorlog diende dat vuilnis ook als camouflage voor transport van allerhande smokkelwaar en geheime boodschappen.’ Na het opstijven werd het vlees versneden. Organen en eetbare aan-

hangsels die door de klanten niet gegeerd werden, maakte moeder klaar. Vier kinderen voeden - meer waren er niet gevolgd - daar zijn grote hoeveelheden voor nodig. Huiden, vellen, wol en pluimen eiste Christophe voor zichzelf op, om te verkopen. Zo verdiende hij wat drinkgeld. Hij kwam in veel plaatsen en was door iedereen gekend. Hij kende ook veel geheimen en intriges. Af en toe kwam hem dat goed van pas, al maakte hij er nooit misbruik van. Maar ook al waren ze gek op elkaar, John en zijn vadertje, de jongen dacht dagelijks aan zijn echte vader en stond soms minutenlang voor zijn foto te mijmeren.

In 1933 won Adolf Hitler de Duitse verkiezingen en maakte hardop propaganda voor eerherstel van Duitsland en levensruimte voor de Duitsers. Wellicht drong het nog niet door tot het verre Vlaanderen, welke invloed de volksmenner en zijn staf, luttele jaren later, zouden hebben op de wereldgeschiedenis en welke rol de Leie- en Mandeldorpen daarin zouden spelen.

John kreeg een broer Leo, en twee zussen, Lea en Lia, met achternaam Versaevel. Zelf was hij intussen een zwerver geworden die nooit lang op dezelfde plaats bleef, een avonturier die van plan was om zijn territorium stelselmatig uit te breiden. Daar zat zijn Ierse vader ongetwijfeld voor iets tussen. Veel tijd bracht hij door op het veld, de weiden, de vlaschaards of 's winters in de textielfabrieken, in hout- en ijzerwerkplaatsen. Hij was een ambulante dienaar van alle meesters, brouwers, boeren, vlasbazen. Hij was niet bang om zijn handen vuil te maken en op een bouwwerf blonk hij uit door durf en lenigheid. John werd zelfstandig, maar hield de relatie met zijn moeder, vadertje en zijn halfbloed Vlaamse broer en zussen levendig. Minstens een of twee keer per kwartaal kwam hij er op bezoek en hij was niet te beroerd om te helpen waar nodig, tot hij niet meer kon weerstaan aan de roep van de vrijheid en de natuur. Vogels kwamen naar hem toe en alle dieren aten zowaar uit zijn hand. Er werd beweerd dat zelfs de bliksem naar hem luisterde, maar dat hield geen steek. Hij ging zwemmen in vijvers, waste zich aan beken of aan een van de zwengelpompen bij boeren of particulieren. Pastoors en nonnen noemde hij kwezels die niet wisten waarover ze het hadden, in een droomwereld leefden, niet wisten hoe het leven aan

te pakken en al het leutige zondig noemden, tot ze er zelf gek van werden en domme dingen gingen doen. Door al die kneuterigheid, zelfvoldaanheid, ijdelheid en dominantie wist John al vroeg dat hij geen landarbeider of knecht van een meester zou worden.

Vijftien was hij nu. Als hij niet aan het werk was, zwierf hij langs boerenpaden, gebaande wegen en smalle wegels die door grassen overgroeid waren, liet zich leiden door kerktorens en waterlopen.

Zo was John aan het laatste deel van zijn omzwervingen begonnen. Aan de fel kronkelende Leie die hij nu al een hele tijd volgde, waren hier en daar grote ploegen volk bezig met het doorprikken van de meanders, zodat de vaarweg en -tijd van de boten aanzienlijk ingekort werd. Hij dacht er even aan om zich als arbeider te melden, maar zag er dan weer van af, omdat dit een werk was dat niet op een, twee, drie gedaan zou zijn. Als de noodzaak zich voordeed zou hij daar later nog gelegenheid genoeg toe krijgen.

Toen John Kelley rond de zomerzonnende van 1934, na een lange trektocht, stroomopwaarts door de Scheldestreek, langs het kanaal van Bossuit naar Kortrijk en de Leie aan het Mandelgat stond en zijn blik liet gaan over de landerijen rond kasteel Te Lake en d'Hooie, wist hij al dat hij hier ergens zou blijven plakken. Aan de sluis van Ooigem had hij even getwijfeld: zou hij aan het kanaal inslaan of de rivier blijven volgen? De rivier leek hem aantrekkelijker en daarom nam hij de brug om dezelfde weg verder te gaan. De dagen waren lang en heet. Een briesje streelde de halmen van het groene koren en veel vlaschaards stonden in weelderige blauwe bloei.

Naar gewoonte vroeg John aan de mensen die hij onderweg tegenkwam, waar hij zich bevond en noteerde dat in een klein zakboekje. Vooral nu zou dat belangrijk zijn: hij begon een territorium af te bakenen, Oeselgem, Wakken...

In Wakken had hij bewondering voor de windmolen. De molenaar had het gezien en wenkte hem. John aarzelde niet om een praatje te slaan en om kennis met hem te maken. Een molenaar was tenslotte een figuur met een grote bekendenkring. Met belangstelling keek John toe hoe de wieken de machtige aandrijfassen en tandwielen in beweging hielden.

‘Als je wil zien wat er in het dorp reilt en zeilt, dan heb je vandaag geluk, er is markt. Kijk maar eens.’

John nam afscheid in de vaste overtuiging dat hij hier terug zou komen. Al wist hij toen nog niet in welke omstandigheden. Voor de kerk was de plaats volzet met kraampjes waar hij zich kon bevoorraden. De markt verschilde - behalve de gezichten die hij er zag - eigenlijk in niets van de andere die hij gezien had. En de gebouwen. Alles zag er netjes uit en er was veel activiteit op en rond de marktplaats. John nam enkele nota's, at en dronk iets en stelde vast dat ook hier ieder dorp een eigen dialect had, dat dikwijls totaal anders was dan het vorige, maar ook dat de heftigheid en de intonatie waarmee het gesproken werd de taal een heel andere betekenis gaf.

'Hoe kom ik in het volgende dorp?' vroeg hij de waard van café "Het Schaak".

'Senteboas? Ge moet oov'r de Mandle. Ier noa beneen of aldoar noa 't Tjieuwsbrugske. Noa "De Draaj Keunieng'n".'

John genoot van zijn mars langs de akkers, door de brede vallei van de Mandel, alomtegenwoordig in het struiken- en bomenrijke landschap. Het riviertje zelf was eigenlijk niet meer dan een brede beek, die hier de grens uitmaakte tussen Wakken en Sint-Baafs-Vijve. De Teeuwsbrug was smal, een doorgang voor voetgangers, desnoods met een handkar. Aan de andere kant: herberg "De Drie Koningen", links, op korte afstand, Het Blauwhuis, voor hem de Droogenbroodhoek en verder de beemden van Sint-Baafs-Vijve, meer boerderijen, de weiden, de koeien, de vlaschaards. John koos voor de grindweg die rechts over de kam liep, eerst stijgend, een tiental meter boven het waterpeil, even verder weer dalend tot aan "De Nieuwe Brug", zo heette het café aan de gelijknamige stenen brug, die blijkbaar van recente datum was, een knooppunt tussen drie dorpen, zelfs vier, want langs het café rechtdoor ging het naar Oostrozebeke en over de brug rechts leidde de weg naar Markegem, links naar De Ginste, een gehucht van Oostrozebeke. John maakte er een tekeningetje bij: Wakken, Sint-Baafs-Vijve, Oostrozebeke, Markegem. Hij moest een keuze maken. Voorlopig zou hij Markegem niet aandoen, bij navraag scheen Oostrozebeke het dorp te zijn met de meeste economische en culturele activiteiten. Hij nam de stijgende weg naar het westen, de Mandel volgend tot het Pypaertkruispunt, waar rechts weer een brug toegang gaf tot de Ginste.

John besloot om even tot daar te lopen, zo ver was het niet en je

wist maar nooit. Behalve in de kleine kernen die hij bezocht had, was de bebouwing overal eerder schaars. Dat was ook op de Ginste het geval. Lang vertoefde hij daar nu niet en keerde op zijn stappen terug, ook al omdat hij al een geluid gehoord had dat hem als muziek in de oren klonk. Terug op de rechteroever besloot hij daar een kijkje te gaan nemen. En wat hij zag stemde hem tevreden: een goed uitgeruste smidse. Een dezer dagen zou hij die van dichtbij gaan bekijken, maar voorlopig hield hij de boot nog af.

Meestal was het centrum rond de kerk van een uit de kluiten gewassen dorp op quasi natuurlijke wijze voorbehouden aan welstellende nijveraars en heren of dames met een vrij beroep: de brouwers, de juwelier, de drukker, de dokter, de notaris, de advocaat. Voor, rond af achter hun patriciërswohnungen hadden ze dikwijls een grote siertuin, rijkelijk voorzien van bloemen, lage struiken of bomen die tot in de wolken reikten. Hun talrijke kinderen liepen er trots en goed gekleed bij en bezochten strenge scholen. Die van het kasteel staken boven alles uit. Oostrozebeke was, wat dat betreft, niet anders dan de andere.

En zo ging John door met zijn verkenning van de streek. Hij liep over de karrensporen, stopte altijd om paarden en koeien te groeten en over de neus te aaien, keek boven de wuivende gras-, groent- en graanvelden uit en zag her en der de doorbuigende daken van de hoevegebouwen, het statige woongedeelte centraal op het erf, de stallen, hokken en bergruimten errond. Vlasbedrijven met rookspuwende schouw trokken de aandacht tussen droogweiden. Kleine fabrieken of ateliers die huisraad of kleding vervaardigden beperkten zich ook tot de dorpskernen. En niet te vergeten de magazijnen van handelaars, slaggers, bakkers, de winkels van de kruideniers, de huisjes van ambachtslui, de thuiswerksters voor de deur of bij de stoof, wevers, volders, droogscheerders, ververs, een ambulante visverkoper met zijn merkwaardig opgetuigd voertuig, een schoenmaker en leerbewerker, kleermakers, een ophaler van oud ijzer, vodden en benen; en verder stokers, timmerlieden, metselaars, vloerders, loodgieters, stukadoors, strodekkers, een kuiper en wagenmaker, schilders, een zadelmaker, buildragers, kaarsgieters, barbiers, spinners, een molenaar, een hoeden- en pettenmaker, een pottenbakker, een fietsenmaker...

De zelfstandige vaklui en de stielmannen en -vrouwen waren meesters in maatwerk. Alleen de fabrieken werkten met min of meer vast personeel. Ook wie knechtenwerk uitvoerde switchte als zelfstandige van de ene opdrachtgever naar de andere omdat het werk tijdelijk was of seizoensgebonden. Voorlopig zou John zich daarbij aansluiten en aan de slag gaan in de Mandeldorpen Dentergem, Wielsbeke, Oostrozebeke. Maar plannen zijn er om doorkruist te worden.

De Mandel had in vredestijd enkele bijzondere troeven: al eeuwenlang sneed het bijriviertje van de Leie van West naar Oost de langgerekte gehuchten in ongelijke helften of was de natuurlijke grens tussen twee dorpen. In kronkelende meanders en lussen rond beboste bulten zocht de rivier zijn weg door vruchtbare kouters en kavels, boomgaarden en verspreide boerderijtjes op de hellende, brede vallei-oevers. Dwars op de bedding van de Mandel daalden de levende beken neer, als aders die het klaterende hemel- en bronwater van de hoger gelegen ruggen afvoerden door vochtige weiden, afgewisseld met open akkerland. Bijna iedere winter leek het kale landschap op een wasbord in het groot. Als de lucht of de aarde dan opwarmde kon het gebeuren dat het dooiwater te hoog kwam te staan. De vele kronkels remden de doorstroming van de Mandel af, zodat watersnood soms hard toesloeg in de korte dagen. De ondergelopen bruggen belemmerden of blokkeerden dan het verkeer tussen Noord en Zuid. Maar voor veel watervogels was dat een paradijs. En altijd bracht de lente nieuw leven. Het kleine kronkelende riviertje werd weer bevaren door zeilschuiten en platbodems. Ze bewogen zich zacht van de Leie en terug over de benedenloop: Oeselgem, Wakken, Markegem, Sint-Baafs-Vijve, Oostrozebeke, Meulebeke, Ingelmunster: ongeveer de weg die John ook zou volgen. Ooit zou hij terechtkomen in Roeselare, aan de kop van de vaart, maar dat was veel later al, omdat hij er zijn houwitser moest opstellen en bedienen. Verder, terug naar de bron, versmalde het riviertje tot een gewone beek. De oevers gonsden altijd van activiteit, niet alleen van de landbouwers. Er werd toen van mei tot oktober vlas geroot in de Mandel, een proces dat een typische geur verspreidde. Sedert er een spoorweg liep en een kanaal de Leie met Roeselare verbond, had de Mandel, wat transport betreft, aan belang ingeboet en diende meestal nog juist voor de afvoer van hemel- en spoelwater.

Gedurende de nacht voor Passiezondag 7 april 1935 was op de markt te Oostrozebeke de Sint-Amanduskerk helemaal uit- en afgebrand. Daags voordien had er daar nog een feestelijke doopplechtigheid plaatsgevonden. In de kleine uurtjes hoorden de omwonenden een ongewoon gekraak en een stormachtig geluid. De torenspits stond in lichterlaaie. De vlammen werden door de wind aangewakkerd en de mannen die toegesnelde kwamen om te redden wat er te redden viel, stonden voor een onmogelijke taak. De spits was al aan het begeven. Op dat moment daagde John op, zag dat enkele mannen, te weinig, probeerden om de preekstoel te redden. Hij haastte zich om hen te helpen. Samen kantelden ze de ongemakkelijke constructie, trokken en sleurden tot ze uit de gevarenzone waren en droegen ze naar buiten. Met veel gedruis stortte het bouwwerk met de klokken achter de dappere burgers in. De vlammen likten de kurkdroge gebinten en de booggewelven en verspreidden zich vliegensvlug naar alle uiteinden van het dak. Er was niets aan te doen. De nieuwsgierige toeschouwers zagen bij zonsopgang de zwartgeblakerde muren, de hoop smeulende resten van meubels en betimmeringen en de gehavende klokken van de eeuwenoude kerk, een van de eerste die hier met stenen gebouwd werd in de jaren elfhonderd. Na iedere oorlog - en er waren hier nogal wat veroveraars gepasseerd - herrees de kerk gewijzigd en met vernieuwd interieur uit de puinen van de opeenvolgende verwoestingen, maar deze brand betekende het definitieve einde van dit historische gebouw, waarvan het geraamte en de torenromp, rijp voor de sloop, een troosteloze aanblik boden van acht eeuwen Oostrozebeeks verleden, iets verzacht door de groene kruinen van de lage bomen die als een erehaag de smeulende resten omarmden. De preekstoel stond er eenzaam bij.

In de maanden die volgden zou de Concordia, een gebouw van Parochiale Werken, als noodkerk gebruikt worden.

De zondag van de kermis in Waregem stond de gemeentelijke jeugd in rep en roer. Te midden van de andere kramen op de markt stond een onbekende, een potige jongeman achter een hoop oud ijzer, met ontbloot harig bovenlijf, glanzend van het zweet. Hij had op zijn rode massieve kop een wilde vlammend roodkoperkleurige hardos die zijn oren bedekte en tot op zijn schouders reikte en een snor van hetzelfde materiaal, die zijn bovenlip bedekte en langs zijn beide

mondhoeken naar beneden hing. Hij had een gedrongen nek en biceps als hammen. Achter hem stond een bordje met zijn naam: John, De Man van IJzer. De meisjes stonden te konkelfoezen en te giechelen. De jongens wisten niet waar ze het hadden. John plooidde lepels, vorken en spaken tussen zijn vingers, brak verroeste gietstukken. Voor hem was dat niet meer dan een beetje opwarming, maar...

‘Rosten John! Prutser!’ riep er een en de rest volgde instemmend. Dat was voor John het signaal om met zijn echte show te beginnen. Contact met zijn publiek was wat hij nodig had.

John, Rosten John dus, nam nu twee ijzeren buizen en klopte ze met zoveel kracht tegen elkaar dat de vonken eruit sprongen. Als een gong galmde het geluid over de koppen. John legde een van de buizen op zijn knie, nam ze bij de uiteinden vast en begon te drukken. De buis begaf niet. John veegde met veel misbaar het zweet van zijn voorhoofd en begon opnieuw. Nu boog de buis iets door. Nog steeds wisten de nieuwsgierige toeschouwers niet wat er hen te wachten stond. Hier en daar hoorde John gemor en geschimp. Hij liet het rumoer nog wat aanzwellen en wees toen naar een stevige kerel in de voorste rijen.

‘Jij daar, ja, jij. Je ziet er nogal een sterke uit. Wil je eens proberen?... Komaan man!’

De jongeman bloosde, aarzelde, maar kon zich, met alle ogen op hem gericht, moeilijk verstoppen, wat hij liever had gedaan. Hartschtelijk aangemoedigd door zijn vrienden vermande hij zich en stapte op het kleine podium af.

‘Zo, hoe heet jij?’

‘Rik Verbrugghe.’

‘Goed, Rieten, kom maar iets dichters. Wil jij de sterkte van deze pijp eens testen?’

Rik, een uit de kluiten gewassen boerenzoon, nam de buis van John over en duwde, drukte en perste tot zijn gezicht zwol van de inspanning. Maar de staaf bleef even stijf.

‘Goedgekeurd?’, vroeg John.

‘Degelijke kwaliteit,’ beaamde Rik.

‘Blijf nog even staan, zodat je kan zien dat er geen trucjes aan te pas komen.’ John nam de ijzeren pijp van Rik over, zette een knie op de grond en plaatste het soliede stuk weer op zijn andere. Hij ademde

drie, vier keer diep in en blies evenveel keer krachtig uit, neep in de uiteinden van de buis, zette er zoveel kracht op dat ze centimeter voor centimeter begaf. Met iedere vezel, iedere pees, iedere spier gespannen ging hij door tot hij een volmaakte ring gemaakt had die hij over zijn been en voet schoof en triomfantelijk in de lucht stak.

‘Overtuigd?’, vroeg hij nog aan Rik, die na een aarzelend ja, het podium mocht verlaten. De arme jongen droop af en ging zich verbergen bij zijn vrienden, die hem spottend op de schouder klopten.

‘Ik krijg hem nog wel,’ gromde hij. Uit de aangroeiende massa toeschouwers klonk zowel gefluit als applaus.

John nam een tweede pijp, stak die door de eerste ring en begon met het maken van een ketting. Na vijf ringen hield hij ermee op. Het publiek werd nu gek. Munten vulden de hoed van Rosten John.

Zo kreeg John overal in West-Vlaanderen een geweldige faam. Die vreemde figuur van een krachtpatser zou zijn verblijf in Waregem niet rekken, maar de herinnering aan hem zou niet vervagen, want in de korte periode voor hij opgeroepen werd liet hij een onvergetelijke indruk na. Overal waar hij kwam was zijn reputatie hem al voorgegaan.

Zijn enige god was Thor. John was de natuur. John kon een woeste stier met hypnotische kracht bedwingen, als een mak schaap achter zich aan laten lopen en een ring door de neus boren. De wildste hengst beslaan deed hij al met meesterschap.

In Oostrozebeke zag John een venster met CAFE BARBIER COIFFEUR erop geschilderd en hij besloot om zijn haren te laten bijknippen. Maar dat was een besluit dat nogal onbesuisd genomen was. Coiffeur was een erg flatterende benaming voor de man die deze activiteit uitoefende. Hij knipte dan ook tussen het schenken van bier en het nippen aan zijn eigen glas door. Soms trok de tondeuse meer haren uit dan ze er knipte en om de pijn te verzachten wreef de coiffeur er na afloop een scheut regenwater doorheen. John rekende af, stond even later verfrist in de deuropening en keek even rond vooraleer zijn tocht verder te zetten.

Op het platteland evolueerde zijn bijnaam van “Rosten” naar “IJzeren” John. Ook op feesten liet John zich zien. Hij kon niet alleen ijzer plooiën met blote handen, hij hield van plezier en ontspanning. Hij ging fluitend door het leven. Kan het anders dan dat de meisjes gek

op hem waren? En dat liet hij zich welgevallen. “Ga en vermenigvuldig u” was het enige gebod dat hij met veel geestdrift uitoefende. Hij werd hierbij gehinderd door bange kwezeltjes van moeders, die hem afschilderden als een duivelse verleider en hun dochters verboden om zelfs maar van ver naar hem te kijken, wat hen natuurlijk nog nieuwsgieriger maakte. Doodzonde, natuurlijk. Jongens zochten zijn nabijheid en vriendschap om te delen in zijn roem, zonder naijver, want hij dwong respect af.

1935 was ook het jaar van de 23ste Wereldtentoonstelling, in Brussel. Philips presenteerde er een nieuw medium, de televisie! Paul Delvaux en René Magritte toonden hun werk, met succes. Opvallend ook was het Paviljoen van het Katholieke Leven, een gebouw met een koperen koepel, omringd door zes obeliskken. Het Italiaanse paviljoen was een ode aan het fascisme...

De dag dat alle aangetaste muren van de Oostrozebeekse kerk gesloopt waren lagen de plannen voor de nieuwe al klaar. Met vereende krachten werden de grondvesten voor de nieuwbouw aangevat.

In 1936 liet Hitler zijn soldaten marcheren in de streek langs de westelijke grens van Duitsland, de zogenaamde gedemilitariseerde zone.

Op negen februari 1936 werd de eerste steen gelegd van de nieuwe kerk. De ongelovige John Kelley was erbij. Hij was ingegaan op de vraag naar arbeiders om de bouw van de kerk zo spoedig mogelijk af te werken. Hij begon als drager van de natuurstenen en maakte op de grond de metselspecie klaar. Iedere dag werd er doorgewerkt zolang het licht dat toeliet en de bouw schoot goed op. Voor John was de bouw van de kerk een onvergetelijke ervaring. Hij leerde dagelijks bij. Vooral de vooruitgang van de toren hield hem in de ban. Iedere dag bracht een nieuw vergezicht. De jongens die een zomer lang de droge wind en de hete zonnestrallen trotseerden om de kerk te bouwen, keken begin oktober 1936 een laatste maal in het rond naar het ongelooflijk schitterend panorama van een beginnende herfst. De kronkelende Mandel eiste een hoofdrol op. Met de schuinstaande zon in de rug zagen ze het Tieltse ommeland alsof het aan hun voeten lag. Achter hun rug hoorden ze een trein fluiten: het gedender van de wagons over de sporen klonk metalig in de dunne lucht. Ze draaiden

hun hoofd naar het oosten, volgden de Mandel die zijn weg zocht naar de Leie. In de richting van het zuiden kijken was moeilijk: de Vlaamse Ardennen lagen er ver en in het tegenlicht iets wazig bij. Dichterbij blonken de spoorweg en de bruggen over het kanaal naar Roeselare. De velden zagen er na de oogst wat troosteloos uit. Groengele kruinen en hagen zoomden wegen en weiden af, hier en daar een bosje en een grote verscheidenheid van gebouwen vervulde het kader. Onder hen dokkerden de karren over de kasseien van het bedrijvige centrum. De stemmen van paardenboevers en boerenjongens bereikten de dakdekkers zo helder dat ze in de lach schoten. Ze waren blij en trots. Straks zouden ze er een glas op drinken. Het was een bekroning die zij nooit meer zouden vergeten. John was in de wolken. Hij sloot zijn vrienden in de armen. De inwijding van het gloednieuwe gebouw was al gepland op 22 oktober. Ze hadden er geen vermoeden van dat ze vier, vijf jaar later terug het dak op zouden moeten. De fonkelnieuwe torenspits zou op 26 mei 1940 aan gruzelen geschoten worden. Maar die dag stond John elders aan het kanon.

Nu het werk aan de kerk af was, laste John Kelley een pauze in. Er gebeurde zoveel dat hij zich moest bijschaven. Er waren nog zoveel dingen die hem nieuwsgierig maakten. Hij wilde nu weer even rondkijken om te zien hoe anderen het er vanaf brachten. Verf kon bij schilders afgehaald worden, in alle kleuren, want in het mengen waren zij, of hun vrouw, echte meesters. Lege conservenblikken werden verfpotten: met hamer en spijker twee gaatjes onder de ring kloppen en een ijzerdraad erdoor, dat was het handvat. Omdat de meeste mensen bijna alles zelf deden, waren schilders echte hoogtewerkers. Zij namen de goten en de gevels waar niemand bij kon voor hun rekening.

Elke week reed er een ijskar door het dorp, niet met ijsjes, maar met blokken ijs van 20x20x100 cm, om te leveren aan slagerijen, cafés en roomijshandelaars. Voor John niets nieuws, maar voor de jongere bengels was dat een buitenkansje. De blokken werden met haken uit de bestelwagen getrokken en dan kon er wel een stukje afbreken. Een heerlijker verfrissing bestond er niet! Ze volgden de ijskar dan ook tot aan de gemeentegrenzen, verder niet, anders kregen ze herrie met de rivalen van het naburige dorp. Maar zelfs

dat kon niet opwegen tegen de handelaars in levend vlees en vis. Een palingboer leverde zijn waar aan vaste klanten, met een houten kruiwagen, een eenwieler met een laadvlak en lange bommen als handvat, die hij bestuurde met de handen en een brede riem om de schouders om de last te spreiden. In een zinken bak wriemelden de palingen door elkaar. Handig greep de boer een glibberig exemplaar uit het bassin,ilde en stroopte het vel eraf en verwijderde de ingewanden. De rivieraal bleef spartelen tot alle leven eruit was. Dat deden ook de kippen na het afhakken van de kop. Maar dat waren dan weer andere handelaars, die kippen en konijnen kochten en verkochten en er af en toe een slachtten. Dan ging het er beschaafder aan toe aan de viskar, die verse vis in ijs, pekelharing in een ton en, tegen de tijd dat er nieuwe aardappelen gerooid werden, maatjes en gerookte haring aan huis bracht. Mossels waren daar niet bij, die werden in de maanden die eindigden op “ber”, een keer per week gebracht met een wagen die al van ver in het oog sprong, een opvallend opgetuigde huifkar met schitterende bellen rondom en een paard tussen de tramen. Alsof dat nog niet genoeg was toeterde de mosselman op een hoorn om de klanten uit hun huizen te halen. De mosselen werden aangeboden in een halve waterdichte trommel van wel een meter breed en drie meter lang, zoals ze uit de zee kwamen, ongekuist, bedekt met algen en zeewier. Een schep was de maat.

Maar wat er ook door het mondje gaat, door de maag of door de darm, het zoekt de uitgang, een oncomfortabel gebeuren. Iedereen moest het doen met de middelen die beschikbaar waren. Meestal vond die actie plaats in een klein vertrek dat voorzien was van een houten zitbank met een gat er in, rechtstreeks boven de aalput en werd besloten met oud krantenpapier. Niet alleen de indringende geur zorgde voor hinder, vliegen of wormen konden ook de gezondheid schaden. Niet die van John. Als een geoefende kakker deed hij zijn behoefte in de natuur.

In het merendeel van de dorpen of wijken was er wel een levensgenieter die het werk door anderen liet opknappen, een poëet, een zanger, een moppentapper, door de werkende mens aanvaard als “een artiest”. Zo dook hij overal op waar er plezier was en dronk er menig glaasje mee. Soms trokken er vreemde artiesten door het dorp, kleurenklankrijke dansers die voor enige afwisseling zorgden en daarvoor

met een collectebus rondgingen. John kende het volkje van zijn eigen optredens. Bruingebrande leurders met tapijten uit het oosten werden door de jeugd met verwondering bekeken. Zigeuners kwamen af en toe aangerezen met hun versierde woonwagens. Ze werden veelal met argwaan onthaald omdat ze uit het niets in groepjes verschenen, wegens hun ongewone levensstijl en traditionele kledij, hun reputatie van bedelaars en gauwdieven, of gewoon voor de overlast die hun paarden veroorzaakten in weiden en graskanten die al door de bewoners gebruikt werden om hun eigen dieren te voederen. Maar John keek zich de ogen uit. Wat was de wereldbevolking toch veelzijdig!

Alleen de woonkernen waren zo goed als volgebouwd. In het midden van de weg dokkerden de houten boerenkarren, met wielen die met ijzeren hoepels versterkt waren, over de kasseien. De boevers met hun paarden, het waren vertrouwde beelden. Als een erg zeldzame auto toeterend zijn nadering aankondigde, stonden mensen het vreemde ding na te kijken op de hobbelige zijkanten van de weg. De stoep was de ontmoetingsplaats bij uitstek. De vele ambachtelijke activiteiten, bij goed weer buiten of achter open ramen en deuren, zorgden voor leven in de brouwerij.

Langs de landelijke wegen stonden dan weer de lage huisjes uitgezaaid, met ingezakte nok of een dak dat golfde, omdat de houten structuur onder de pannen uit kromme takken bestond. Daar woonden de knechten, de arbeiders, de werkvrouwen en huishoudsters met hun doorgaans grote of middelgrote gezinnen. De vader en de opgroeiende jongens bewerkten, na hun dagtaak of schooltijd, een tiental are land, min of meer, om er aardappelen, groenten en granen op te kweken, voer voor mens en dier. Net als keuterboertjes hielden ze er een varken, konijnen, kippen en andere neerhofdieren op na, soms zelfs een koebeestje, want ze waren voor het grootste deel afhankelijk van hun eigen voedselvoorziening. De meisjes hielpen hun moeder met de gezinstaken, leerden naaien en verstellen, wassen en plassen, eten bereiden, onkruid wieden. Ze gingen werken bij de boeren of ze werden meid bij meer gefortuneerde families.

De elektriciteitsvoorziening was uiterst primitief. Voor de verlichting deden velen nog beroep op toestellen met een wiek in een petroleumvat. Deze brandstof werd aan huis geleverd. Iedereen beschikte ook ergens over een kolenhok of -kelder. Wie reeds over elektriciteit

Kinderen in vreedestijd (eigen archief)

beschikte moest er voorzichtig mee omspringen. De stroomkabels waren slecht geïsoleerd. Eén peertje per kamer was een luxe, de bakelieten draaischakelaars hadden dikwijls barsten of er waren stukjes afgebroken. Stopcontacten waren er nog minder en voor je de stekker erin stak kon je beter de draad controleren. Huishoudapparaten voor het onderhoud waren alleen in de rijkere kringen al beschikbaar met motor. Ze waren log en zwaar, maar duurzaam, en het personeel moest over enige handigheid en kracht beschikken om ze te kunnen bedienen. De mannen waren trots op hun gereedschappen, die ze met zorg onderhielden, reinigden en scherp slepen. Kinderen leerden het van hun vader. Kleine machines werden met de voet aangedreven. Strijkijzers werden opgewarmd op de stoof of met gloeiende kolen verhit en koffie werd gemalen in een handbediend molentje. Er was een open haard of er stond in de woonkeuken één stoof of een plattebuis kachel die warme lucht verspreidde en als bak- en kooktoestel diende voor water en voedsel, met lemen, hout of kolen en allerhande onvlambaar afval als brandstof. De andere kamers werden niet verwarmd. Foto's waren zeldzaam en alleen in grijstinten. Voor kleuren moest je bij de schilder zijn. Geëmailleerde platen sierden de winkels om kopers tot aanschaffen van hun producten te verleiden. Al voor het verlaten van de school werden de jongens aangespoord om van alcoholische dranken en sigaretten te “genieten” en “man te worden”. In de cafés werden de spanningen van de werkweek dan afgereageerd met sloten bier, hoogoplopende discussies en gebalde vuisten. De bijtende tabaksrook was er bijna tastbaar.

Ook de fabrieksschouwen spuwden af en toe zwarte ongefilterde rook uit, maar niemand die daar op het platteland erg in had. De vervuiling was beperkt wegens geringe productie en de dunne verspreiding in tijd en ruimte.

Kinderen hadden ook plichten: na school kregen ze aangename en minder aangename karweien uit te voeren voor ze buiten mochten spelen. Opruimen, as zeven en onkruid wieden behoorden tot de vervelende klussen. Liever speurden ze naar groenvoer voor konijnen en kippen. Dan was de hele omgeving van het dorp een speelterrein zonder grenzen en - omdat iedereen toch aan het werk was - was er nauwelijks controle of kans om gevat te worden als ze aan het experimenteren waren. In en rond alle open waterlopen krioolde het van

leven, dat de kwajongens aantrok, van kevers en spinnen, wormen tot allerhande seizoensinsecten, sprinkhanen, bijen, vlinders, teveel om op te noemen. Onbewust van het leed dat ze de dieren aandeden, speelden kwajongens pestspelletjes met kikkers, vissen en salamanders. In hagen en kruinen zochten ze naar vogelnesten, haalden de jongen eruit en sloten zangvogels op in kooien, waar ze niet altijd een gepaste voeding of behandeling kregen, of het slachtoffer werden van de onmisbare kat. Niet alleen lieve dieren of klein wild waren overal in grote aantallen te vinden, ook muizen en ratten. Ze bevolkten grachten, profiteerden van de keukenoverschotten die overal op het erf of op de mesthoop rondslingerden, ze drongen schuren en huizen binnen en ze kweekten dan ook als... konijnen. En ze tastten ook de voedselvoorraden aan. In ieder huis stonden dan ook vallen om dat ongedierte te vangen.

Een gezin zoals er veel waren, dat was ook dat van Juulke en Alida. Juulke, zijn vrouw en zes kinderen, die ze al voor hun dertigste gekregen hadden, woonden op de Kalberg in Oostrozebeke, niet ver van het kruispunt. Daar hadden ze met weinig middelen een huisje gebouwd en dat stelselmatig uitgebreid met bijgebouwen, als de nood zich voordeed.

Van hun enige dochter, Suzanne, werd beweerd dat haar gevoeligste zintuig onder haar rok zat. Van haar veertiende was ze, zes dagen per week, al in "dienst" van het gezin van een industrieel, een textielmagnaat uit Ennestad, die niet alleen de nonnenscholen goed gezind was, maar ook met zijn tentakels tot in Nazikringen reikte. De nieuwe Wehrmacht was zijn grootste klant en dat viel op. Altijd was er druk heen en weer geloop, maar als de poorten van de oprijlaan naar het landhuis van de patroon opengingen, werd de rode loper uitgerold. En dat was dikwijls voor de inzittenden van wagens met een vreemde nummerplaat, met een ster op de motorkap.

Van Juulkes zonen waren er al twee getrouwd. Gerard en Oscar waren vlassers. Richard was in Frankrijk blijven hangen aan een stoppelweduwe en de jongsten, Bernard en Gaspard, werkten zich krom in de steenovens. Voor de oorlog hadden ze geen schrik. 'Liever een harde, maar korte strijd, dan langzaam opbranden,' daarmee waren ze het eens. Maar voor ze aan de beurt kwamen, zou de strijd afgelopen zijn. Alhoewel Juulke en zijn familie zeer binnenkort bureu

zouden worden, wat er met de twee jongste tijdens de oorlog gebeurde zou John nooit te weten komen.

Ze zagen er ouder uit dan ze waren, Juulke en Alida, door hard werk, gebrek aan rust en een haveloos voorkomen. Zij waren wat dat betreft geen uitzondering. Juulke droeg het jaar door een streepjes-hemd met lange mouwen en een broek van ruw textiel, waarvan de pijpen van de vettigheid rond zijn benen stonden als roestige buizen. In de winter had hij er een vest eroverheen, net zo groezelig als zijn beduimelde pet, die de vorm van zijn hoekige kop had aangenomen en waar de dikke haren onderuit piekten. Kousen droeg hij niet, nooit. Hij had stro in zijn klompen en zweerde dat dat warmer en comfortabeler was dan eender welk ander schoeisel. Hij trok iedere morgen zijn bovenkleding aan tot hij 's avonds de omgekeerde beweging deed. Om te slapen hield hij zijn lange hemd aan als tabbaard, en zijn winterse onderbroek als er ijsbloemen op de vensters stonden. Hij waste zich zelden of nooit en had dan ook een bijnaam, "de Witte". Wie dat voor de eerste keer hoorde trok even de wenkbrauwen op, maar kreeg als verdere uitleg dat hij maar eens naar zijn middenvinger hoefde te kijken. Bijnamen waren gewoon.

Alida was een echte sloor. Drie uur aan een stuk slapen was voor haar een luxe. Altijd was er wel een van de telgen, of haar man, of een van de huisdieren die net als de kinderen in en uit liepen, die een beroep op haar deed. Ze beschikte buiten, naast de achterdeur, over een koude waterpomp, en binnen over een stoof. Veel gereedschap had ze niet: vorken, messen, lepels, twee kommen, een pan, een moor. Verder een tobbe en een wasdraad, een haard, een ovenbuur. Ze was het nooit anders gewoon geweest, dus stond ze daar niet versteld over. Ze kon koken en braden. Water, boter, peper en zout, muskaatnoot... en aardappelbloem voor het aandikken van de saus, meer had ze niet nodig. 'Vet vlees heeft vanzelf genoeg smaak,' dat was haar devies. Ze kende haar rol: zorgen dat er op tijd en stond eten op de tafel kwam, grijsgroene snottebellen afvegen voor de snotneuzen ze aflikten, gezichten opruisen, oren schoonmaken, afstoffen, kleren wassen en verstellen, het huis toegankelijk houden, de kinderen tellen en naar bed sturen. Schrammen zuiverde ze met speeksel, de hond likte oude wonden schoon. Een dokter kenden ze niet. De natuur regelde alles.

Ze deden in beperkte mate aan ruilhandel met buren en kennissen. Juulke en Alida hadden het niet breed, maar ze waren gelukkig met wat ze hadden en als er geen oorlog uitbrak zou daar nooit iets aan veranderen. Alida zou de oorlog niet meer meemaken. Ze kreeg de gevreesde ziekte.

Iets voorbij Kalberg-kruispunt stond er, met een bolbaan voor de deur, een klein buurtcafé, “De Kruin”, dat al een eeuw oud was. Het was in vroegere tijden een “instapper”: de vloer lag toen nog onder het niveau van de dorpel, om de koude te weren. Aan de voorkant zat een deur met aan elke kant een venster. Twee binnenmuren verdeelden de ruimte kruiselings in vier. Onder de pannen, de zolder. Langs de westelijke gevel een appelboomgaard, daartussen leidde een smalle aardeslag naar een witgekalkt huisje, dat er onbewoond uit zag. John informeerde bij Gustave, de waard van “De Kruin”, wie de eigenaar was. Bleek een blauwbloedige gravin of zo te zijn, van Wingene, Zwevezele of van al die kanten. Hij zou naar het gemeentehuis moeten gaan om meer te weten te komen.

In het noorden: de Mandelvallei. Naar het oosten: velden en boerderijen. Na de Groote Oorlog werd “De Kruin” verbouwd, de bestaande muren werden opgetrokken, de vloer opgehoogd tot straatniveau, een onderkelderd woonblok en een hok toegevoegd en de zolder doorgetrokken.

Gustave en Julma waren in 1935 in “De Kruin” getrokken. Achter de woning bouwde Gustave met eigenhandig gegoten, ruwe assestenen, een kleine werkplaats om vlas te zwingelen. Achter de moestuin, op het eind van het perceel, stonden de onmisbare duiventil, de varkensstal en de koterijen, met een mesthoop ervoor en een weijtje erachter voor schaaap en geit. Het dateerde al van voor 1850 en was van de Kalberghoek lange tijd het meest oostelijke huisje in de rij geweest, maar nu niet meer. Op respectabele afstand van elkaar en dieper van de weg af stonden aan beide kanten de hoevegebouwen van enkele boerderijen.

Op de zuidkant van de ruwe grindweg stonden meer huizen. Ze keken uit over de Mandelvallei, een prachtig panorama met de ast aan de linkerkant, juist over de Kalbergbrug, en verder op de hoogte, de Herentmolen en de kerk van Marialoop, achter de ast de Ketelberg en de Paanders, rechts het klooster en de molen op de Poelberg en

verder naar het oosten, Kanegem, Aarsele, Dentergem en Markegem. De streek was rijk aan groen. Land- en tuinbouw wisselden af met hagen en bosjes wilde bessen, fruit- en loofbomen, uitbundig bloeiend in de lente en overvloedig met vruchten overladen in de herfst. In de schaduw van de lange rijen populieren en knotwilgen, zochten vee en kleinwild bescherming, stilte en schaduw. Op rustige winterdagen lagen de velden er kalmpjes bij, maar meer nog dan in de hete zomers, weerklonk een wirwar van geluiden, gedragen door de ijle lucht: het weerkaatsen van het gehamer van ambachtslui en het geklepper van wielen op kasseien. Daar doorheen schetterde het roepen van verkopers, het blaffen van de honden, het gebeier van klokken, het door de sporen gedragen gezoem van de treinwagons, het fluiten van de locomotief en een hele harmonie met verrassende en onverwachte klanken.

Om bij de woninkjes te komen moest je eerst via enkele wankele, maar dikke planken over de gracht, met de nodige voorzorg, want het goedje dat erin stond was vies en goor: was- en spoelwater dat in perioden van droogte te lang bleef staan en ging stinken, een vies biotoop geschikt voor ratten, ander ongedierte en insecten die er hun eitjes in legden. Karren die van de weg af raakten reden zich vast en ook de eerste automobilisten lieten zich wel eens onaangenaam verrassen als ze de bochten te snel namen. Boeren verzorgden de takeldienst, meestal nog met paarden.

Het zag er wel naar uit dat de grootste zorgen voorbij waren, nu de gevolgen van de economische crisis van enige jaren daarvoor, niet zo zwaar meer doorwogen op het budget. Toch bleef het harken om de eindjes aan elkaar te knopen, vooral als er weinig werk was. Dan was iedere werknemer er voor de baas een te veel en altijd te duur. De werkdagen waren lang en zwaar en dikwijls moesten gezinshoofden hun familie lange tijd achterlaten om het seizoen te gaan doen. 's Winters zaten ze dan werkloos thuis, omringd door heiligenbeelden, want in de dorpen was de nieuwe tijd met leute en vermaak, film, muziek en dans, nog niet doorgebroken. De eerste dagen waren om te rusten, daarna volgden de karweien op het veld en de herstellingen aan afsluitingen, maar als er dan geen werkaanbod opdaagde begon de miserie. Verveling werd verjaagd met spel en jenever.

Triphon van de Olieberg was zo'n man die altijd iets omhanden

moest hebben. Hij kon niet zonder baas. En liefst buiten, hij kon moeilijk een dak boven zijn hoofd verdragen. Niet in een fabriek, maar ook niet thuis. Er was altijd iets dat begon te kriebelen of aan hem begon te knagen. Een krant was niet aan hem besteed. Hij kon niet tegen het geblèr van kinderen en nog minder tegen het gezaag van zijn vrouw Sidonie. Om nog te zwijgen van het opdringerige gedrag van de kater die zijn plaats op zijn knieën opeiste voor Triphon goed en wel gezeten was. Twee keer klopte hij het beest van zich af, de derde keer had hij een goede reden om zelf op te stappen. Omdat hij te veel van huis was, hield hij geen duiven en een andere huiselijke bezigheid kon hem ook al niet bekoren. De rest van de dag zagen ze hem thuis niet meer terug, en dat was maar goed ook. Iedereen kent zijn zot, en Sidonie, die aanvankelijk de vernederingen van haar zatte man verdroeg, had in de loop van de jaren geleerd hoe ze zich moest wegcijferen als hij weer kwam opdagen. Als het te erg werd ging ze naar de baas van de cichorei-ast, daar zaten ze altijd verlegen om werkvolk. Triphon liet zich dan pramen alsof hij geen belangstelling had, maar toen de baas hem ervan kon overtuigen dat hij de enige was die hem uit de nood kon helpen, dan groeide Triphon een vuist. Hij zou hen daar eens gaan tonen wat werken is.

Zo ging het eraan toe in veel gezinnen. Moeder was bezig aan de haard. Ellende en verveling leidden tot drankmisbruik. En drank in de man is wijsheid in de kan, volgens het bekende spreekwoord. Discussies konden dan hoog oplopen en uitdraaien op een vechtpartij met bloedige gevolgen en tussenkomsten van de veldwachter. Nochtans was Triphon geen kwaaië. Hij was overal welgekomen, zette zich in voor de buurt en werd door bazen en werkmakkers geprezen. Maar hij had ook een ander zwak punt, in het spel wilde hij altijd winnen en vooral bij het kaarten durfde hij dan wel eens vals te spelen. Als hij daarbij betrapt werd zat het spel op de wagen. Soms vielen er dan klappen. Handige en ervaren cafébazen wisten hoe ze daarmee moesten omspringen en hoe ze hem de weg naar huis op konden sturen. En dan moest hij zijn woede daar botvieren.

Triphon en Sidonie hadden een zoon en twee felle dochters: de blond-rosse tweeling Cecile en Marcella van 1921. Zijn zoon Odilon van 1924 was goed bezig om dezelfde weg van zijn vader op te gaan, maar de oorlog zou daar een stokje voor steken.

Cecile en Marcella hadden alles wat ze nu al konden, verworven in de dagelijkse praktijk: koken, schoonmaken, naaien en verstellen, wassen en plassen, groenten zaaien, wieden, oogsten en inmaken. Na de school gingen ze werken bij de boeren, naargelang de noodzaak de boerin bijstaan of veldwerk verrichten tussen de andere meiden en de knechten.

En zo was er overal wel iets. De werkdagen waren lang en zwaar en op zondag werd er, na de mis of het vallen van de duiven, gefeest, gefuifd, gezopen en gedanst tot er ruzie van kwam, tot bloedens toe, en de veldwachter moest ingrijpen. In het duister trokken de nachtridders de veldwegen op: struikrovers, smokkelaars en stropers. Wie om een of andere reden het bed uit moest en van de gelegenheid gebruik maakte om een inspectieronde te doen rond de hokken, zag altijd wel ergens in de verte hoe een dwaallicht zich langzaam voortbewoog, bibberend, plots verdween om dan weer op te duiken. Een eenzame fietser op weg voor een noodgeval? Misschien een arts, opgeroepen voor een moeilijke geboorte? Een landloper met een lantaarn, snuffelend naar eten en onderdak? Een nachtwaker die de ronde van de velden van zijn baas aan het doen was? Of iemand met echt kwade bedoelingen? Een brandstichter? Een veedief?

Zo stond het op een dag ongeveer in de krant De Poperingenaar: “De befaamde paardenfokker Henri Vandenhende, 75 jaar oud, keerde op zaterdagavond 6 maart 1937 met de fiets van station Waregem huiswaarts naar de Moerdijkstraat in Sint-Baafs-Vijve, na het afhandelen van enkele zaken in Doornik. Hij had een belangrijke som geld op zak. Het was koud en aardedonker. Er hing een opkomende mist boven de Mandel. Gezien de man veel langer wegbleef dan hij gewoon was, trok zijn zoon met de auto op onderzoek. In het licht van de koplampen zag hij in de graskant de fiets van zijn vader liggen, onder het bloed, dicht bij de Mandel. Hij stapte uit. Het grind kraakte onder zijn voeten. Even verder lag zijn vader. Het was de zoon meteen duidelijk dat zijn vader laffelijk aangevallen was. Zijn zwarte hoed lag ondersteboven op de weg, en even verder een schoen. Zijn vervormd gezicht zat helemaal onder het bloed. De zoon raapte zijn vader op en bracht hem naar huis. Ze riepen de pastoor en de dokter erbij. De arts stelde vast dat het slachtoffer geslagen was, de schedel gekloven, het kinnebakken verbrijzeld. De zwaargewonde

man werd naar het ziekenhuis van Brugge gevoerd. Dr. Sebrechts hoopte hem nog te kunnen redden met een heelkundige ingreep, maar het slachtoffer van de overval overleed de volgende donderdag zonder tot het bewustzijn terug te komen. Had de man zijn aanrander nog gezien en herkend? Hij zou het niet meer kunnen zeggen. Het onderzoek wees uit dat hij langs achter werd aangevallen om beroofd te worden. Volgens de familie was het geld uit één van zijn zakken verdwenen, een andere bleef vreemd genoeg onaangeroerd. De gestolen brieven tas werd een dag later teruggevonden langs de steenweg naar Ingelmunster.”

Het voorval werd druk besproken. Henri Vandenhende was een bekend figuur in de paardenwereld, met een lange ervaring als fokker. Zijn hengsten brachten veulens voort die erg gegeerd waren bij de dravers. Hij was de stichter en eerste voorzitter van de Paardenkwekersbond van West-Vlaanderen en genoot het algemene respect van zijn collega's, wegens zijn beroepsernst en -kennis. De begrafenis trok dan ook rouwenden en sympathisanten van ver in het ronde. Het hele dorp stond in rep en roer. Zoveel voertuigen had nooit iemand samen gezien. Ze hadden dan ook veel bekijks, meer nog dan de auto die op een dag door het dorp reed met luidsprekers op het dak of de daaropvolgende stoet van gesticulerende politici, die zich aan het oorlogsmonument kwamen tonen voor de verkiezingen. Alles, maar dan ook alles wat ongewoon was, bracht volk op de been. In een dorp waar maar weinig gebeurde, was dat een buitenkansje dat niemand niet liggen.

In 1937 voldeed John Kelley bij de artillerie aan zijn militaire dienstplicht. Zijn kortgeknipte haren waren verborgen onder zijn schuifje. Hij leerde er dat de artillerie bestond uit nogal uitgebreide gevechtsondersteunende wapens, georganiseerd in regimenten die uit verschillende groepen bestonden. Een groep beschikte dan weer over meerdere batterijen met elk een aantal vuurmonden. Alles samen hadden ze veel materiaal te vervoeren, soms nieuw, maar John stelde vast dat er ook veel oude, zelfs Duitse stukken bij waren die al gediend hadden in de vorige oorlog. Sommige waren nog in dezelfde staat als de dag van de overname, andere waren van moderne apparatuur voorzien. Artilleriegroepen werden toegevoegd als terreinvoorbereider van infanterietroepen in de aanval of als

ontwrichter van het vuur van de vijand. Ze werden samengesteld volgens de noden op de plaats van het gevecht. John, die altijd al een voorliefde had voor alles wat uit metaal bestond, voelde zich in zijn element. Niets was hem te zwaar of te lastig. En van de mechaniek kon hij nog wat leren. Ook van het landschap, dat voor een goede opstelling van het kanon zo belangrijk was. Hij leerde holle wegen kennen, met struiken begroeide bermes, hoogten en laagten.

Na zijn legerdienst gooide John zich met volle overgave op het werk dat hij liefst deed: ijzer smeden. Als hij een smidse op zijn weg vond, vroeg hij de baas of hij daar een tijdje mocht werken, een kleine vergoeding, kost en kleding zou volstaan. Iedere smid met oog voor kracht en vaardigheid ging daarop in. Zo schaafde John zijn kennis van alle mogelijkheden van die viriele stiel bij.

John, de Ier met de vreemde naam en de rare gewoonten, was een nieuwsgierige toeschouwer in de snel veranderende wereld. Had hij in het begin veel opzien gebaard, nu was hij een deel van de samenleving geworden, een kerel die kon rekenen op de sympathie van bijna iedereen.

Dankzij de bemiddeling van de gemeente-ambtenaar kon John het huisje kopen dat achter “De Kruin” stond, aan de achterkant met panoramisch zicht op de groene Mandelvallei. De ervaringen die hij tot nu toe had opgedaan, kwam hem nu goed van pas bij het opknappen van zijn krotje. De nabijheid van “De Kruin” had voor John nog wat andere voordelen. Zelf beschikte hij niet over een radio en ook de kranten las hij niet, maar links en rechts hoorde hij het wel als er iets gaande was. Dan stapte hij naar “De Kruin”. Daar was Gustave altijd op de hoogte van de laatste nieuwtjes. Hij las een dagelijkse krant en luisterde naar de radio.

Het was op een mooie lentedag met overheersende groentinten dat John een hemelse verschijning zag opdagen, die hem terstond sprakeloos sloeg. Een drietal kwam zijn richting uit: een imposante vrouw van middelbare leeftijd, geflankeerd door twee volstrekt gelijke engelen, de identieke geelkoperkleurige haren wapperend in de stijve bries, door een stralenkrans omgeven, alsof ze zo uit de zon gestapt waren. Zoveel schoonheid samen had hij nog nooit gezien. John stond net niet aan de grond genageld, verblind, verstomd. Hij voelde hoe

zijn stoere torso leegliep, hoe zijn benen trilden. Hij was totaal van zijn melk. Juist op tijd bracht hij een wijsvinger naar zijn slaap, bij wijze van groet. Het vrolijke gegiechel van de tweeling klonk hem als muziek in de oren. Hij keek om, zette het op een lopen, maakte een sprongetje van vreugde. Voor het eerst in zijn leven sloeg zijn hoofd op hol. Moeder zwaaide hem toe. John was zo verward dat hij terstond vergeten was wat hem naar hier gebracht had. Hij sloeg zich tegen de kop om wakker te worden uit zijn suffe staat en hoorde de muziek van hamerslagen op staal.

‘Als dat engelen uit de hemel zijn, ga ik me vandaag nog bekeren,’ zuchtte hij.

Een pienter meisje kwam uit een zijwegel. Ouder dan tien, elf jaar kon ze niet zijn. John aarzelde even, wees op het vrolijke trio dat intussen de weg naar de Mandel ingeslagen was en vroeg:

‘Hé meisje, ken jij toevallig de naam van die vrouw daar?’

‘Maar, dat is Lola de Lelie, ken je haar dan niet? Sidonie van Triphon. Van de Olieberg. Iedereen kent haar toch!’

‘Nee, ik ben nog niet lang hier. Ik heet John, en jij?’

‘Treeske.’ En ze zette het op een lopen.

‘Hier,’ dacht John, ‘hier ga ik nooit meer weg.’ Hij floot een vrolijk wijsje uit het land van zijn vader, een liedje dat hij van zijn moeder geleerd had, omdat ze het dagelijks zong tijdens haar bezigheden. Het zat in zijn hoofd en het ging er nooit meer uit.

Nu zocht hij de smid op in de smederij waar hij al enkele keren aan voorbij gelopen was.

En smid Louis Desmet zag meteen welk vlees hij in de kuip had. De samenwerking die ze begonnen zou stand houden tot de dag dat John opgeroepen werd om ten oorlog te trekken. Hij was toevallig aanwezig in “De Kruin” toen hij daar op de radio een man hoorde die een opzweepende redevoering hield. John begreep er geen gebenedijd woord van, maar Gustave zei dat dit nu Hitler was. Zijn naam circuleerde al enige tijd onder de mensen waar John contact mee had. John had al eens een foto van hem gezien in een krant, maar kon zich daarbij niet voorstellen dat de man gevaarlijk was. Maar wat hij nu hoorde deed zijn haren rechtop staan. Dit was het gebrul van een gek! En de respons die hij had bij zijn blijkbaar zeer talrijke toehoorders! ‘Hola, hola,’ dacht John. ‘Als er echt niemand ter wereld